

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.076 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія на підставі прилюдного захисту дисертації «Фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові (семантика, структура, прагматика)» 19 вересня 2022 року.

Сціра Марія Андріївна, 14.09.1993 року народження, громадянка України, освіта повна вища. У 2014 році закінчила навчання на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка, здобула освітній ступінь бакалавра за напрямом підготовки «філологія» та отримала кваліфікацію «Бакалавр філології. Вчитель української мови та літератури». У 2015 році закінчила філологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, здобула освітній ступінь магістра зі спеціальності «Українська мова та література» та отримала кваліфікацію «Магістр філології. Викладач української мови та літератури».

З вересня 2016 р. по вересень 2020 р. навчалася в аспірантурі кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (денна форма навчання).

Працює на посаді методиста Центру міжнародної освіти Інституту післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки Львівського національного університету імені Івана Франка з вересня 2019 року по теперішній час.

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка, доцент **Мазурик Данута Володимирівна**.

Здобувачка має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Сціра М. А. Вияви семантики граничності в одиницях фразеологічного рівня. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів. 2019. Випуск 68. С. 319–327.

2. Сціра М. А. Градуальність у фразеологізмах з онімним компонентом. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів. 2019. Випуск 74. Ч.І. С. 345–350.

3. Сціра М. А. Фразеологічні засоби вираження категорії градуальності. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Випуск 14. Львів. 2019. С.190–196.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. Купчинська Зоряна Олегівна, доктор філологічних наук, доцент, завідувач катедри української мови імені професора Івана Ковалика Львівського національного університету імені Івана Франка, без зауважень.

2. Космеда Тетяна Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри романських мов і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У дисертаційній роботі варто було б уточнити деякі терміни, методологічні поняття, принципи та методи аналізу, авторські твердження: це насамперед стосується терміна прагматика. В авторки йдеться про праксис – практичне застосування дослідницького матеріалу, а не про прагматику як третю гілку філософії мови (разом із семантикою і синтактикою). Подані одиничні приклади фразеовживання аналізованих одиниць у художніх текстах без паспортизації не є аргументованими, хоч сама ідея такого опису заслуговує на схвалення та залишається перспективою праці. Сумнівним також є використання немотивованих образних термінів, як-от: «середній стан речей» (с. 34), «указівний мінімум» (с. 42), гранд-відтінок (с. 34). Простежуємо певне нагромадження термінів та їх непослідовне використання: *градуальність* і *градаційність*, *градуальний* і *градаційний*. Зазначені терміни часто вжиті як синонімічні, хоча, на шану думку, така термінна надлишковість невиправдана.
2. Як видається, авторська методика ширша, аніж її схарактеризувала дослідниця. Не названо в переліку методів різновиду методу шкалізації, яким активно послуговується здобувачка, що базується, крім градуальної шкали (Л. Марчук), і на шкалу оцінки (Т.Космеда), і на шкалу перехідності (Л. Пелепейченко). Висновки містять деякі кількісні дані щодо презентації дослідницького матеріалу, а це значить, що частково використано і прийом кількісного аналізу.
3. Укладений за матеріалами дисертації «Словник фразеологічних антонімів із семою градуальності» (додаток Б) своєю назвою не точно відображає суть виконаної роботи. В основу словника покладено опозиційну пару й схарактеризовано складники цієї пари за градуальною шкалою, тобто наростання ознаки. Це не

словник антонімів, а словник фразеологізмів із семою градуальності: шкалювання здійснюється в межах опозиційної пари.

4. Зауваження щодо підходів до аналізу дослідницького матеріалу, застосування прийнятих методик:
  - а) попри детальний аналіз словникових тлумачень ФО складається враження, що не завжди авторка переконливо виділяє градаційні семи в структурі значення ФО, інколи актуалізуючи чинник суб'єктивності в процесі побудови градаційних шкал. Це, як видається, пов'язано з тим, що нечітко окреслене поняття норми, нульового вияву градації, що є умовною точкою відліку на градуальній шкалі – в окремих фрагментах праці бракує аргументації;
  - б) не зовсім переконливими видаються засади класифікації досліджуваних фразеологізмів у межах так званих фразеотематичних груп «Людина», «Абстрактні відношення» і «Природа»: ці три категорії не мають спільних принципів виокремлення, тобто порушено єдність підстав класифікації;
  - в) доцільно було б зважити на те, що в аналізовані опозиції входять фраземи, основне значення яких виражене стрижневим словом, що виражається різними частинами мови (іменник, прикметник, прислівник і дієслово). Зазначене потребувало ретельного обґрунтування й висновкування;
  - г) бажано було б ретельніше схарактеризувати фразеологізми за структурою, зокрема ідеться про такі одиниці, як на гурт, на крихту (с. 65 та ін.), що номіновані еквівалентами слова (А. Лучик); відповідно, слід було залучити й «Словник еквівалентів слова української мови», укладений А. Лучик (Київ, 2008), що містить подібні одиниці; д) принесли б користь і деякі інші словники, зокрема для презентації ролі градуальних часток, що використані для вербалізації значення градації ФО, у яких вони є складниками, важливо було б застосувати «Словник часток: матеріали і статті», укладачами якого є А. Загнітко і А. Каратаєва (Донецьк, 2012) і монографії Ф. Бацевича «Частки як дискурсивні слова» (Львів, 2014).
5. Технічне оформлення роботи також викликає зауваження: у тексті наукової праці ініціали авторів слід подавати не після прізвища (с.18), а перед ним, крім того, існують принципи презентації учених – алфавітний чи хронологічний, які застосовані непослідовно.

3. Шарманова Наталя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету, надала позитивний відгук із зауваженнями:

- 1) Дисертантка тлумачить градацію як функційно-семантичну категорію (с.23), зазначає, що градація є найбільш поширеним способом організації синонімічних рядів (с.24), зауважує, що поширеним також є визначення градації як стилістичної чи риторичної фігури (с.29–30). Виникає питання, чи замислювалася авторка над можливістю розмежувати вживання цього слова в різних значеннях, щоб уникнути багатозначності, і яке поняттєве навантаження має вживана лексема «градування». У цьому ж контексті виникають питання стосовно використання в роботі атрибутів «градаційний» і «градуальний».
- 2) У другому розділі дисертації занадто багато уваги приділено опису загальних понять фразеології. Задля підвищення якості сприйняття представленого матеріалу, на нашу думку, варто було б детальніше зупинитися на прийомі візуалізації та розкрити власну структурно-логічну схему організації

фразеологізмів із семою градуальності, яка б повніше відобразила взаємозв'язок та наступність базових понять, на які спирається дисертантка.

- 3) У підрозділі 2.4 достатньо повно описано систему лексичних градаторів і згадано також про словотворчі градатори (с. 32, 67, 210, 262), проте нам не вдалося виявити в тексті дисертації фразеологічних одиниць, у яких сему градуальності виділено саме на підставі морфемного (чи словотвірного) аналізу.
- 4) У третьому розділі авторка виділяє градусеми не лише на основі аналізу значення фразеологізму, але й орієнтуючись на значення складників самої ФО (підрозділ 3.5). Однак презентований опис не містить достатнього теоретичного обґрунтування, що не підкріплено і відповідним узагальненням.
- 5) Спостерігаємо в роботі підміну термінологічного апарату, як-от: фразеологічного рівня мови (с. 23), що викликає подив щодо усвідомлення дисертанткою ієрархії та структури мовної системи, ґрунтованому на працях із загального мовознавства.
- 6) У роботі наявна низка технічних недоглядів й окремих мовних огріхів на кшталт: «Вибір теми визначений потребою проаналізувати з боку семантики, структурної організації та практичного застосування фразеологічні засоби вираження градуальних відношень» (с. 20); «Основні положення дисертаційної роботи та результати дослідження опубліковано у п'яти статтях, з них – одна у закордонному науковому журналі» (с. 24–25) і под.
- 7) Уважаємо досить важливим практичним результатом роботи укладений Словник фразеологічних антонімів із семою градуальності (Додаток Б), хоч це радше матеріали до словника. На наш погляд, цю роботу варто продовжити і на опрацьованому в дисертації матеріалі укласти й підготувати до видання повний словник такого типу, використавши форму градуальної шкали та доповнивши сучасним ілюстративним матеріалом.

4. Бехта Іван Антонович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка, надав позитивну рецензію із зауваженнями:

- 1) Ключові слова відбивають об'єкт градуальності, а не фразеологізму, який задекларований у ньому. У праці більше міркувань про градуальність, а менше – про структуру, семантику і прагматику саме градуальних фразеологізмів.
- 2) Якщо «одним із основних рівнів мови, одиниці якого передають градаційну семантику, є лексичний», і засобами реалізації градаційної функції є фразеологізми подані в праці на засадах лексикографічного та ідеографічного опису, то яке місце займає структура і прагматика, задекларовані в темі?
- 3) Занадто загально звучить, на нашу думку, об'єкт дослідження – фразеологічна система української мови і, зокрема, фразеологічні одиниці із семами градуальності у структурі значення, котрий несумірний до кінця з предметом дослідження є семантична, структурна характеристика фразеологізмів із семами градуальності, відношення градуальних номенів із фразеологічною, лексичною системою української мови.
- 4) Варто було детальніше сформулювати та описати формальні, смислові, структурні (якщо такі були) підстави виділення градаційної семи / градаційних сем у структурі значення фразеологічної одиниці. Іноді виникають сумніви щодо ступеня об'єктивності при побудові градаційних шкал, а відповідно постає питання про «роль» авторського суб'єктивного чинника в цьому процесі.

5. Хороз Наталія Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького Львівського національного університету імені Івана Франка, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

- 1) Виникає запитання щодо того, яку саме класифікацію фразеологічних одиниць із семою градуальності впровадила авторка вперше в українському мовознавстві.
- 2) У підрозділі 2.2. «Фразеотворення. Особливості фразеологічного значення» розглянуто значно ширший теоретичний матеріал, ніж заявлено у назві: в ньому йдеться про власне деривацію фразеологічних одиниць і про особливості їх семантики, але і про синтаксичну будову фразеологізмів, їх граматико-семантичну структуру, джерела походження, обсяг фразеології, основні ознаки фразеологічних одиниць, поняття фразеологізму, синтаксичну роль фразеологізмів, функціонування фразеологічних одиниць у писемному мовленні тощо. Але відсутня будь-яка реакція авторки щодо запропонованих тверджень і положень інших мовознавців, які подано в роботі. Із тексту теоретичних розділів незрозуміло, які саме положення і попередні лінгвістичні надбання близькі для авторки, а які вона вважає хибними, якими користуватиметься у подальшому дослідженні, а які відкинула як недоречні тощо. Також мусимо зауважити, що опис та систематизація фразеологізмів у розділі подекуди не уніфіковані
- 3) Дисертантка нанизує визначення головних термінів, якими послуговується у роботі, не пропонуючи їх робочого визначення (синонімів, антонімів, омонімів). Крім того, теоретичний розділ містить інформацію, яка не перегукується безпосередньо із розглянутими у практичній частині проблемами (огляд класифікацій фразеологізмів за різними ознаками: граматична класифікація, синтаксична будова фразеологізмів, граматико-семантична структура фразеологічних одиниць, їх синтаксична роль).
- 4) Яким чином визначалася семантична градація у фразеологізмах верства келебердянська (пирятинська, чугуївська, мальована) – ‘дуже висока на зріст людина’ і підпирати (плечима (головою)) стелю – ‘мати дуже високий зріст’. Чому остання фразеологічна одиниця виражає вищий ступінь градації, ніж перша, якщо подані значення тотожні?
- 5) Дискусійним, на наш погляд, є ототожнення фразеологізмів, які мають значення «хотіти їсти», із фразеологізмами на позначення «їсти» і, відповідно, віднесення фразеологічних одиниць вовк кишки догризає – ‘хто-небудь дуже хоче їсти’, тягне за живіт (за печінки, за печінку) – ‘хто-небудь дуже хоче їсти, страждає від голоду’, у животі (аж) пищики грають – ‘кому-небудь дуже хочеться їсти’, підвело живіт (живота) – ‘кому-небудь хочеться їсти’, аж животи позатягло + хочеться їсти – ‘дуже їсти’, аж шкура болить – 1. + їсти – ‘дуже хочеться їсти’ тощо, сигніфікативне значення яких можна сформулювати й як «бути (дуже) голодним», тобто хотіти їсти, до групи, яка має градуальну сему «їсти», якщо попередньо розглянута група з градуальною семою «голодний». Авторка поєднала перелічені вище фразеологізми в одній групі з такими фразеологічними одиницями: губи вмочити (промочити) / мочити (промочувати) – ‘з’їсти, випити зовсім мало; спробувати’, заморити черв’яка – ‘трохи вгамувати голод, перекусити’, набивати (напихати) / набити (напхати) пельку (кендюх, черево, кишку) – ‘їсти що-небудь’, кидати (класти) / кинути (покласти) на зуб (на зуби) –

- ‘їсти, з’їдати’, у три горла + їсти, пити – ‘жадібно, дуже багато їсти’ тощо, які, погоджуємося, виражають різні ступені прояву процесу споживання їжі.
- 6) Незрозуміло також, чому фразеологізм як (мов, ніби) вода вмила (змила) – ‘хто-небудь швидко, раптово зник або щось безслідно пропало’ виражає меншу інтенсивність, ніж фразеологізм як [мов, ніби] у воду впасти (рідко канути, пірнути, шубовснути) – ‘1. Зникнути безслідно; пропасти’, тільки тепле місце лишилося – ‘хтось несподівано зник; що безслідно зникло’, якщо зацитовані значення цих фразеологізмів практично тотожні.
  - 7) Незрозумілим є формулювання у підрозділі 3.5. «Фразеологічна градуальність»: «Доцільно окремо виділити градуальні групи фразеологізмів, градація яких відбувається не лише у значенні, а й у самих фразеологізмах».
  - 8) Треба констатувати, що проблема структури фразеологізмів із семами градуальності, заявлена у назві дисертації, практично не розглянута і не розв’язана.
  - 9) Висновки до Розділу 3 надто абстрактні і здебільшого не висвітлюють конкретних результатів спостережень за процесами, які відбулися у проаналізованому матеріалі.
  - 10) Робота, на жаль, не позбавлена пунктуаційних, морфологічних, семантичних та стилістичних огріхів.

Загальна оцінка роботи і висновок. Дисертаційна робота **Сціри Марії Андріївни** на тему «**Фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові (семантика, структура, прагматика)**» є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому описано й систематизовано у вигляді градуальних шкал фразеологічні одиниці української мови, в семантиці яких відображена здатність номінованої ознаки змінюватися та виявлятися з різним ступенем інтенсивності. Сформований на підставі аналізу значень перелік фразеологічних одиниць із семою градуальності, поділ їх на фразеотематичні групи та презентація у вигляді градуальних шкал оприявнили можливість застосування прийому шкалювання для систематизації фразеологізмів, зокрема у словникарстві.

Практична цінність результатів дослідження полягає в можливості застосування наукових положень і висновків у практичній діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані з науково-дослідницькою, прикладною та навчальною метою, зокрема під час викладання профільних дисциплін та спеціальних курсів студентам спеціалізацій «Українська мова і література», «Середня освіта», «Прикладна лінгвістика», «Українська мова як іноземна».

За кількістю й рівнем публікацій, апробацією на наукових конференціях дисертація «**Фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові (семантика, структура, прагматика)**» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, **Сціра Марія Андріївна**, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.076 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує **Сцірі Марії Андріївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Голова
спеціалізованої
вченої ради
ДФ 35.051.058

 - д. філол. н. Зоряна КУПЧИНСЬКА

*Підпис д. філол. н. Купчинської З.О.,
засвідчую*

